

Rouw – van Dale schrijft “*rouw* (de; m) bedroefdheid, m.n. vanwege een sterfgeval”

Wat mij betreft is dat geen goede vertaling. Bedroefdheid vind ik een ‘understatement’. Diepe pijn, verscheurd, geamputeerd, zoals ik het pas iemand hoorde zeggen. Puur en alleen omdat de affectie, de liefde niet mee sterft.

Rouw is liefde die de weg kwijt is.

In Engeland noemen ze het ook wel ‘Bereavement’ oftewel een sterfgeval, verlies, maar nog mooier vertaald een ‘beroving’. Ik denk dat iedereen die wel eens ‘rouw’ heeft ervaren voelt dat dit een betere benaming is. **Beroofd van liefde.**

Rouw om dieren, en ook dieren die om hun overleden dieren-maatje rouwen, is nog steeds een taboe. Terwijl onderzoek heeft uitgewezen dat mensen vaak langer rouwen om hun huisdier, dan om andere tweebeenige dierbaren.

Hulp

Pas werd ik benaderd door een collega, of ik een ‘rouw middel’ had voor een klant van haar. De hond was in rouw. Duidelijk zeer bedroefd, ze huilde echt. Niet meer graag wandelen, sip, in afzondering. Uiteraard ga ik dan aan de slag omdat ik weet uit eigen ervaring, dat een maatje verliezen heel heftig kan zijn.

Na 2 dagen kreeg ik een berichtje dat de hond ‘lichter’ werd, blijer, weer rende met wandelen, de eigenaar weer kwam begroeten, at weer een beetje beter. Deze week kwam het bericht dat ze weer blij was en er ook weer gezellig bij kwam liggen. Dat is toch mooi?

Crisis paard

Mijn eigen pony Chippy had ooit diep verdriet. 27 februari 2012, ik vergeet het nooit meer.

Ik had de juiste voorzorgsmaatregelen genomen. Hij was erbij toen ik mijn andere paard, Conder, liet inslapen. Chip kon er nog een lange tijd bij, nadat Conder overleden was. Ik dacht ik geef de ruimte om afscheid te nemen.

Hij wilde er van weg. Dan weer terug. Dan weer weg. Dan weer terug.

Ondanks mijn voorzorgsmaatregelen en het lichaam wat er nog lag, bleef hij schreeuwen, rond rennen, hij beet Conder, of wat er nog van over was, schraapte met zijn voeten tegen hem aan. Alsof hij wilde zeggen, sta nou op man! Kom op!

Het schreeuwen en rennen duurde uren. 's Nachts ging het door. Het ging mij door merg en been. Ik heb in tranen en met een knoop in mijn maag het raam dicht gemaakt. Het hield niet op.

Naast je eigen verdriet, je dier zo te zien lijden, vond ik vreselijk. Ik heb hem uiteindelijk opgesloten in de stal omdat hij maar bleef rond rennen en drijfmat was, uitgeput, midden in de winter. Ik zag al het voor me, het volgende zieke paard. Longontsteking of koliek door stress en niet eten.

Na een dag histerie ging hij in de stalopening liggen en stond hij niet meer op, niet meer eten. Één hoopje ellende. Hij liet letterlijk zijn hoofd hangen.

Hij was alleen. Ik moest dus snel op zoek naar een maatje, maar dat ging natuurlijk niet zo snel.

Ik belde een homeopaat en vroeg haar wat te doen. Aangezien ik zelf toen nog maar net 'het alternatieve' circuit ontdekt had, dacht ik 'baat het niet, schaadt het niet'.

Zij gaf me een middel tegen 'rouw' en binnen een uur, stond hij op en ging weer eten. Niet meer rennen, niet meer gillen. Dat was magisch! Een van de redenen waarom ik zo nieuwsgierig werd naar de homeopathie.

Time heals

Pijn slijt of je kunt er beter mee omgaan denk ik, maar het gemis blijft. Maar ook dat zal voor iedereen anders zijn. Karakter, omstandigheden, nieuwe ervaringen, spelen allemaal een rol.

Ik denk dat dieren makkelijker terug stappen in het heden, niet meer in het verleden hangen of herinneringen ophalen. Wanneer ze een nieuw maatje hebben, waar ze een goeie klik mee hebben, lijken ze vaak weer helemaal blij. Richten ze zich op het 'nu'. En ook zijn er dieren die hun nieuwe positie in het gezin of kudde, juist prettig vinden. Zij rouwen niet zichtbaar. Wij mensen zijn daar anders in, wij gebruiken ons geheugen om dingen uit het verleden erbij te halen. Pijnigen onszelf. Dat maakt het voor honden ook soms moeilijker. Zij leven meestal in je huis en ze hebben dan ook te maken met, naast het eventuele eigen verdriet of gemis, het verdriet (en alle andere emoties) van de eigenaar of gezin. Jouw dier reageert namelijk ook op jouw verdriet! Het is dan ook fijn als je wel ritme in de dag houdt. Toch probeert om leuke dingen te doen en bijvoorbeeld die lekkere wandeling in het bos gaat maken.

'When the past calls, let it go to voicemail, it has nothing new to say' (Mandy Hale)

Onbegrip

Ik kan me herinneren dat ik me vroeger afmeldde bij mijn collega, omdat ik onze hond moest gaan laten inslapen. Vreselijk. Hij keek raar op, zei iets bots (in mijn ogen) en daarna riep hij 'tot zo'. Ik stond versteld van het gebrek aan empathie.

In mijn kraamtijd, dik 8 jaar geleden, lag ik ook regelmatig te huilen. Zeker niet omdat ik niet blij was met onze dochter. Maar omdat ik mijn Conder zó ontzettend miste. Zo'n dierbare vriendschap moeten opgeven, het was pas 2 maanden geleden, zoveel emoties. Gelukkig had ik een begripvolle kraamhulp, maar ik herken het gevoel nog steeds. Jaren heb ik regelmatig gehuild van verdriet. Ik kan inmiddels weer gezellig praten over mijn Conder, ben heel dankbaar dat ik dat heb mogen meemaken en 'hebben', maar ik mis hem nog regelmatig! Ik ben er nu oké mee, heb vrede met zijn gaan, maar jemig wat was die vriendschap écht! Voor mij is een vriendschap, een vriendschap op zielsniveau, dit heeft niets te maken met leeftijd, afstand of in welk jasje of formaat ze komen.

Je bent niet alleen

Weet dat je niet alleen bent in rouw. Er zijn meerdere onderzoeken gedaan; rouw om een dier is vergelijkbaar als van een mens. Dus ook al krijg je opmerkingen 'ja maar hij was toch oud' of 'dan koop je toch een nieuwe', je bent niet gek, je gevoel is oké. Je mag rouwen.

Mensen die dat niet begrijpen, hebben nog nooit échte liefde en zielen-vriendschap ervaren met een dier. Zo puur en oprecht. Zonder woorden elkaar begrijpen, respecteren, geen verwachtingen, geen teleurstellingen, puur gezelligheid en liefde. Om het ene dier heb je wellicht meer verdriet als het andere. Dit heeft o.a. met de hartconnectie te maken, die is met ieder individu of ziel anders, maar ook andere factoren spelen een rol. Misschien was je dier er aan toe, had jezelf een les te leren, wie zal het zeggen?

Voor veel mensen is rouw niet alleen een verlies van maatje, maar ook een sociaal aspect wat verloren gaat. De ontmoetingen met mensen, het naar buiten gaan, het gezelschap, de gezelligheid, het missen van je dagelijkse structuur. Je gewaardeerd voelen. Je liefde kwijt kunnen. Er zijn zoveel aspecten die bij een vriendschap komen kijken die je allemaal moet missen.

De diepte van de onderlinge band, de zielsconnectie, de leeftijd, plotseling overlijden, kunnen ook een rol spelen, hoe je het verwerkt. Iemand die dat kent, hoef je dat niet uit te leggen. Ga mensen met andere ideeën, opmerkingen, etc niets uitleggen. Verbaas je niet. Erger je niet. Het is prima. Niet iedereen is hetzelfde en niet iedereen gaat hetzelfde om met vriendschap en/of verdriet. Niet iedereen voelt hetzelfde. Alles is oké.

Begeleiding

Er is nooit een goed moment om afscheid te nemen van je dier. We stellen dat moment natuurlijk zo lang mogelijk uit. Niemand kan dit voor onze dieren bepalen. Althans, dat doen we wel, dat is je verantwoordelijkheid als eigenaar, maar het moment kiezen is juist zo moeilijk omdat je weet dat jij het voor het dier moet doen. Je twijfelt vaak of het de juiste keuze is.

Wanneer je dier aangeeft dat het goed is geweest, zullen ze het leven makkelijker loslaten wanneer ze hun laatste spuitje krijgen. Soms is dat de meest liefdevolle beslissing die je kunt maken.

Dieren die niet klaar zijn om te sterven zullen zich eerder verzetten bij het inslapen. Dat zijn nare herinneringen en breken je hart. Dus neem de tijd om die beslissing te nemen.

De meeste dieren sterven niet uit zichzelf bij ouderdom. Wanneer dat zou mogen gebeuren gaan we door heel wat stadia van verdriet en twijfel. Dat vinden we heftig, verdrietig; ontlasting of urine laten lopen, ongemak, fysieke pijn, niet meer eten, minder reageren, leven in hun eigen wereld en terugtrekken. Dat is voor veel mensen moeilijk, mezelf inclusief.

Mensen vragen mij geregeld of het dier pijn heeft, dat willen ze namelijk niet.

Ik stel dan meestal vragen terug.

Wat vind jij een waardig bestaan?

Denk je dat het dier al klaar is om te gaan? Mentaal bedoel ik dan. Of is alleen het lijf 'op'?

Wat past bij het dier?

Mag je dier lijden? Mag je dier pijn hebben? Hoeveel pijn is draaglijk?

Veel mensen hebben dagelijks pijn, maar willen ze dood?

Ik denk als je een aantal 70+'ers vraagt of ze het leven nog de moeite waard vinden, ondanks hun fysieke beperkingen, ondanks pijn, dat er toch veel volmondig 'ja' zullen zeggen.

Er zijn ook jonge mensen met chronische pijn, die toch nog wat van het leven proberen te maken en niet dood willen. Dus pijn is niet altijd dé reden om een dier in te laten slapen.

Wanneer jonge dieren een kapot lijf hebben, zie je vaak een worsteling. Zowel bij dier als eigenaar. Gelukkig is er reguliere pijnstilling en ook alternatief als nodig. Maar soms zeg ik dat een beetje pijn wellicht nodig is om afstand te nemen van dit leven. Hierdoor krijgen ze kans om zich mentaal voor te

bereiden. Dit klinkt wellicht hard, maar er is zoveel liefde voor nodig om dat samen te doorstaan. Échte vriendschap. Ik zal jullie een prachtig voorbeeld geven. Een eerbetoon.

Eerbetoon

Kono, een Golden Retriever teef van 7 jaar, kwam in 2018 mijn praktijk binnen wandelen. Een dik uur rijden, maakte de baasjes er altijd samen een gezellig dagje uit van.

Kono had een klein wondje op de neus, een heel kleine bult wellicht, vermoedelijk ontstaan na een klap. Het bleek een sarcoom, kwaadaardig. Of ik nog wat kon doen. Wat een operatie zou betekenen, etc.

Kono was springlevend, blij, enthousiast.

Ik kon deze hond niet meer genezen, maar wel ondersteunen.

2 jaar lang kwamen haar baasjes hier samen regelmatig in de praktijk. Regelmatig waren er tranen.

Ik gaf haar liefde en licht, middelen om haar organen zo goed en lang mogelijk te ondersteunen, voedingssupplementen, raadde de juiste voeding aan en gaf haar baasjes steun. Uiteraard dit alles in samenspraak met een (holistisch)dierenarts.

Haar neus was enorm op het einde. Haar gehemelte vervormd. Tanden stonden los.

Maar ze at alles, sleepte en kauwde op alle takken. Rende en dolde, zwom. Genoot van al haar uitjes, lange wandelingen. Je zag geen zieke hond. Kono was niet alleen haar neus. Kono was een pracht ziel. Zoveel liefde en zachtheid. Een dier wat zorgde voor verbinding en vertrouwen gaf.

Deze eigenaren hebben zoveel vragen en (ongevraagde) opmerkingen gehad, enkel gebaseerd op het uiterlijk. Dat is zwaar, onbegrip, meningen, vragen beantwoorden. Ze hebben continu gekeken naar de energie van de hond, hoe doet ze het, wat wil ze. De fysieke verzorging, die Kono zonder moeite onderging, was niet fris en gemakkelijk. Voor de eigenaren was het ontzettend moeilijk en pijnlijk om te bepalen wanneer het leven niet meer dragelijk zou zijn voor Kono, maar Kono mocht dat zelf bepalen. Dat is bijzonder.

Naast de psychische en emotionele kwaliteit van leven, waar lange tijd niets mis mee was, begon fysiek haar neus steeds verder te groeien. Een halve voetbal uiteindelijk.

Ik adviseerde in wondverzorging, wat wonderbaarlijk telkens mooi genas, tot ze in een dolle bui of spelen met een tak, weer een nieuwe wond kwam. Op het einde begon de neus veel wondvocht te produceren. Wat natuurlijk weer interessant was voor vliegen.

De eigenaren hebben dagelijks zóveel liefde en tijd gestopt aan deze fysieke verzorging. Maar al die tijd was ze zó levendig.

Tot de een na laatste keer dat ze hier was, haar energie was veranderd, nog steeds liefdevol en blij als altijd, maar anders.

De ondersteuning met middelen schroefde ik terug en gaf middelen om het leven wat meer los te kunnen laten.

De laatste keer dat ze hier was, wist ik eigenlijk dat het waarschijnlijk de laatste keer zou zijn. Ze had wat meer berusting. Tot ongeveer een week voor haar sterven de eigenaren mij belde of ik nog wat kon doen.

Het voelde niet meer alsof ik iets mócht doen.

Het was goed zo.

Ik heb de eigenaren gevraagd te stoppen met het geven van alle middelen. Voor hun confronterend en moeilijk, een stap dichterbij het einde.

Loslaten.

Dat was een goede keuze. Kono kon ook loslaten. Ze liet daarna ook af en toe haar favoriete portie vlees staan.

Dat was een duidelijk teken.

Ook heb ik deze eigenaren geadviseerd contact op te nemen met een dierentolk, om Kono en hun zelf te begeleiden op haar laatste reis. Ze gaf aan dat het goed was. Ze was bijna klaar om te sterven. En dat deed ze, op eigen kracht.

Wanneer je er álles aan gedaan hebt, hoef je nooit spijt te hebben.

Lieve Kono, goeie reis en dankjewel!

Lieve baasjes,

Hopelijk blijven jullie harten gevuld met de warme liefde die Kono had. Dankjewel voor jullie vertrouwen in mij. Het was een bijzondere reis samen.

Kono, in volle glorie

Liefs,
Colette Frankort
Dierpraktijk NatuurTalent